

Deddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013

2013 dccc 4

Nodiadau Esboniadol

Local Government Democracy (Wales) Act 2013

2013 anaw 4

Explanatory Notes

£5.75

DEDDF LLYWODRAETH LEOL (DEMOCRATIAETH) (CYMRU) 2013

NODIADAU ESBONIADOL

CYFLWYNIAD

1. Mae'r Nodiadau Esboniadol hyn ar gyfer Deddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013 a basiwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru ar 18 Mehefin 2013 ac a gafodd y Cydsyniad Brenhinol ar 30 Gorffennaf 2013. Fe'u lluniwyd gan Adran Llywodraeth Leol Llywodraeth Cymru er mwyn cynorthwyo'r sawl sy'n darllen y Ddeddf. Dylid darllen y Nodiadau Esboniadol ar y cyd â'r Ddeddf ond nid ydynt yn rhan ohoni.

SYLWEBAETH AR ADRANNAU

Rhan 1 - Cyflwyniad

Adran 1 - Trosolwg

2. Mae'r adran hon yn rhoi trosolwg o ddarpariaethau allweddol y Ddeddf a'r hyn y mae'r Ddeddf yn ceisio ei gyflawni. Mae 6 Rhan, 76 o adrannau a 3 Atodlen i'r Ddeddf.

Rhan 2 - Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru

Adran 2 - Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru

3. Mae'r adran hon yn newid enw'r Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru i Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru ("y Comisiwn").

Adran 3 - Statws

4. Mae'r adran hon yn egluro nad corff i'r Goron yw'r Comisiwn.

Adrannau 4 a 5 - Aelodaeth; Deiliadaeth

5. Mae'r adrannau hyn yn darparu mai aelodau'r Comisiwn fydd y cadeirydd, y dirprwy gadeirydd a hyd at dri aelod arall, i'w penodi ar delerau ac amodau a benderfynir gan Weinidogion Cymru. Pennir deiliadaeth aelod o'r Comisiwn gan delerau ac amodau ei benodiad.

Adrannau 6 a 7 - Trafodion; Y sêl a dilysrwydd dogfennau

6. Mae'r adrannau hyn yn pennu cworwm o dri ar gyfer cyfarfodydd o'r Comisiwn ac y caiff y Comisiwn reoleiddio ei weithdrefn ei hun.
7. Caniateir hefyd i'r Comisiwn gael sêl i'w defnyddio ar ddogfennau a dilysir y defnydd o'r sêl drwy lofnod aelod o'r Comisiwn neu lofnod person arall sydd wedi ei awdurdodi gan y Comisiwn at y diben hwn.

Adran 8 – Prif weithredwr

8. Mae'r adran hon yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru benodi prif weithredwr y Comisiwn (yn hytrach nag Ysgrifennydd a oedd yn ofynnol ar gyfer y Comisiwn blaenorol) a phenderfynu ar ei delerau ac amodau, ar ôl ymgynghori â'r Comisiwn. Bydd gan y Prif Weithredwr yr un swyddogaethau â'r Ysgrifennydd blaenorol. Cyn i Weinidogion Cymru benodi prif weithredwr, mae'n ofynnol iddynt ymgynghori â'r Comisiwn.

Adran 9 – Staff eraill

9. Mae'r adran hon yn galluogi'r Comisiwn i gyflogi staff a phenderfynu ar eu tâl a'u telerau ac amodau. Cyn penodi staff a phenderfynu ar y tâl, y pensiynau, y lwfansau a'r treuliau sy'n daladwy, rhaid i'r Comisiwn ymgynghori â Gweinidogion Cymru.

Adran 10 – Arbenigwyr

10. Mae'r adran hon yn galluogi'r Comisiwn i benodi cynghorwyr arbenigol i'w gynorthwyo i arfer ei swyddogaethau. Cyn penodi arbenigwr a phenderfynu ar y tâl, y lwfansau neu'r treuliau sy'n daladwy, rhaid i'r Comisiwn ymgynghori â Gweinidogion Cymru.

Adran 11 – Comisiynwyr cynorthwyol

11. Mae'r adran hon yn caniatáu i'r Comisiwn benodi comisiynwyr cynorthwyol i'w gynorthwyo i gynnal adolygiadau o ardaloedd llywodraeth leol neu drefniadau etholiadol neu i gadeirio ymchwiliadau lleol. Cyn i'r Comisiwn benodi comisiynydd cynorthwyol, mae'n ofynnol iddo ymgynghori â Gweinidogion Cymru. Yn yr un modd, rhaid i'r Comisiwn ymgynghori â Gweinidogion Cymru cyn penderfynu ar y tâl neu'r lwfansau sy'n daladwy i gomisiynydd cynorthwyol.

Adrannau 12 i 14 – Pwerau; Dirprwyo; Cyfarwyddiadau

12. Mae gan y Comisiwn y pŵer i wneud unrhyw beth a fydd yn hwyluso'r gwaith o arfer swyddogaethau'r Comisiwn neu sy'n ffafriol i arfer ei swyddogaethau neu'n gysylltiedig â hynny. Fodd bynnag, mae adran 12 yn egluro na chaniateir i'r Comisiwn fenthycu arian, caffael tir neu eiddo (ac eithrio â chydsyniad Gweinidogol) na ffurfio neu hyrwyddo cwmnïau.
13. Mae adran 13 yn darparu y caiff y Comisiwn ddirprwyo i aelodau unigol neu gomisiynwyr cynorthwyol ei swyddogaethau sy'n ymwneud ag adolygiadau o ardaloedd neu drefniadau llywodraeth leol neu gynnal ymchwiliadau lleol, heb negyddu cyfrifoldeb cyffredinol y Comisiwn dros gyflawni'r swyddogaethau dirprwyedig hyn.
14. Mae adran 14 yn rhoi pŵer cyfarwyddo cyffredinol o ran y Comisiwn i Weinidogion Cymru. Rhaid i'r Comisiwn gydymffurfio ag unrhyw gyfarwyddyd a roddir gan Weinidogion Cymru a chaiff Gweinidogion Cymru amrywio neu ddirymu cyfarwyddyd drwy ddyroddi cyfarwyddyd dilynol.

Adran 15 – Cyllido

15. Mae'r adran hon yn pennu y darperir cyllid ar gyfer y Comisiwn drwy grantiau Gweinidogion Cymru. Gweinidogion Cymru fydd yn penderfynu ar swm y grant yn ddarostyngedig i unrhyw delerau ac amodau a bennir ganddynt.

Adran 16 – Swyddog cyfrifyddu

16. Mae'r adran hon yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru benodi swyddog cyfrifyddu o blith staff y Comisiwn a chanddo gyfrifoldebau a bennir drwy gyfarwyddyd gan Weinidogion Cymru, mewn perthynas â threfniadau ariannol y Comisiwn.

Adrannau 17 i 20 – Pwyllgor archwilio; Pwyllgor archwilio: aelodaeth; Cyfrifon ac archwilio allanol; Adroddiadau blynyddol

17. Rhaid i'r Comisiwn sefydlu pwyllgor archwilio i adolygu materion ariannol a llywodraethu corfforaethol y Comisiwn. Rhaid iddo gyflwyno adroddiadau i'r Comisiwn a Gweinidogion Cymru. Rhaid i'r Comisiwn Archwilio gynnwys o leiaf ddau Gomisiynydd ac o leiaf un aelod llyeg.
18. Mae adran 19 yn ei gwneud yn ofynnol i'r Comisiwn lunio datganiad blynyddol o gyfrifon ar gyfer pob blwyddyn ariannol a rhaid i gynnwys y datganiad hwnnw gydymffurfio ag unrhyw gyfarwyddiadau a roddir gan Weinidogion Cymru. Rhaid i'r datganiad gael ei anfon at Weinidogion Cymru ac Archwilydd Cyffredinol Cymru ac unwaith y bydd wedi ei ardystio gan yr Archwilydd Cyffredinol, rhaid ei osod gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru (“y Cynulliad”).
19. Cyn diwedd mis Tachwedd bob blwyddyn, rhaid i'r Comisiwn hefyd gyhoeddi adroddiad blynyddol ar ei weithgareddau yn ystod y flwyddyn ariannol flaenorol a rhaid i Weinidogion Cymru osod yr adroddiad hwnnw gerbron y Cynulliad hefyd.

Rhan 3 – Trefniadau ar gyfer llywodraeth leol

20. Mae'r rhan hon yn disgrifio'r mathau o adolygiad o ardaloedd a threfniadau llywodraeth leol y caniateir eu cynnal ac yn manylu ar y weithdrefn i'w dilyn wrth gynnal adolygiad. Mae hefyd yn ymdrin â'r modd y mae unrhyw argymhellion a wneir o ganlyniad i'r adolygiad i gael eu gweithredu.

Adran 21 – Dyletswydd y Comisiwn i fonitro trefniadau ar gyfer llywodraeth leol

21. Mae'r adran hon yn amlinellu dyletswydd gyffredinol y Comisiwn i adolygu trefniadau llywodraeth leol. Wrth wneud hynny, rhaid i'r Comisiwn geisio sicrhau bod llywodraeth leol yn effeithiol ac yn gyfleus.

Adran 22 – Dyletswyddau prif gynghorau mewn perthynas ag ardal

22. Mae'r adran hon yn amlinellu ei bod yn ofynnol i gyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol (a ddiffinnir yn y Ddeddf yn “brif gynghorau”) adolygu'r cymunedau yn ei ardal a threfniadau etholiadol y cymunedau hynny a rhaid iddo lunio adroddiad ar y mater hwn o leiaf unwaith ym mhob cyfnod o 10 mlynedd. Rhaid iddo hefyd roi sylw i amserlen y Comisiwn ar gyfer cynnal adolygiadau etholiadol wrth benderfynu ar yr adeg briodol i gynnal yr adolygiad.
23. Wrth gyflawni'r ddyletswydd honno, ac wrth gynnal unrhyw adolygiadau o dan y Rhan honno, rhaid i bob prif gyngor geisio sicrhau bod llywodraeth leol yn effeithiol ac yn gyfleus.

Adran 23 – Adolygu ffiniau prif ardaloedd

24. Mae'r adran hon yn galluogi'r Comisiwn, o'i wirfodd neu ar gais gan brif gyngor, i gynnal adolygiad o sir neu fwrdeistref sirol (a ddiffinnir yn y Ddeddf yn "brif ardaloedd"). Yn dilyn adolygiad, rhaid i'r Comisiwn wneud cynigion i Weinidogion Cymru. Yn ei gynigion, caiff y Comisiwn gynnig unrhyw newid i brif ardal sy'n briodol a newidiadau canlyniadol i ffiniau cymunedol neu drefniadau etholiadol o fewn cymunedau. Diffinnir y newidiadau posibl yn is-adran (4).
25. Yn unol â'r ddyletswydd o osodir o dan adran 21, dylai unrhyw argymhellion y mae'r Comisiwn yn eu gwneud mewn perthynas ag adolygiad o'r fath geisio sicrhau llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Adran 24 – Adolygu prif ardaloedd yn dilyn gorchymyn tref newydd

26. Mae'r adran hon yn amlinellu'r broses i'w dilyn os bydd Gweinidogion Cymru yn gwneud Gorchymyn Tref Newydd yn unol â Deddf Trefi Newydd 1981. O dan yr amgylchiad hwnnw, rhaid i'r Comisiwn, ar ôl cael hysbysiad oddi wrth Weinidogion Cymru am y Gorchymyn Tref Newydd, gynnal adolygiad yn unol â darpariaethau adran 23 o'r Ddeddf o unrhyw brif ardaloedd a bennir yn hysbysiad Gweinidogion Cymru.

Adran 25 – Adolygu ffiniau cymuned gan brif gyngor

27. Mae adran 25 yn darparu y caiff prif gyngor benderfynu cynnal adolygiad o gymuned o'i wirfodd neu ar gais cyngor cymuned neu gyfarfod cymunedol. Fodd bynnag, rhaid i'r prif gyngor beidio â chynnal adolygiad ar gais cyngor cymuned neu gyfarfod cymunedol os yw'r prif gyngor o'r farn y byddai cynnal yr adolygiad hwnnw yn ei rwystro rhag arfer ei swyddogaethau'n briodol.
28. Yn dilyn adolygiad o'r fath, dylai'r prif gyngor anfon adroddiad i'r Comisiwn gydag argymhellion ar gyfer unrhyw newidiadau i ffiniau cymuned ac unrhyw newidiadau canlyniadol i unrhyw gyngor cymuned neu ardal etholiadol o ganlyniad i'r newidiadau a argymhellir i ffiniau cymuned. Yn unol â'r ddyletswydd a osodir gan adran 22, rhaid i unrhyw argymhellion a wneir gan y Cyngor geisio sicrhau llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.
29. Caiff prif gyngor a'r Comisiwn gytuno i'r cyngor ddirprwyo ei swyddogaethau o gynnal adolygiadau o gymunedau i'r Comisiwn. Mae unrhyw drefniant o'r fath yn ddarostyngedig i unrhyw delerau ac amodau y cytunir arnynt rhwng y ddau barti.

Adran 26 – Adolygu ffiniau cymuned gan y Comisiwn

30. Mae'r adran hon yn galluogi'r Comisiwn i gynnal adolygiad o gymuned o dan amgylchiadau penodol, sef: os bydd prif gyngor yn gofyn iddo ei gynnal ar ei ran; os nad yw'n fodlon ar yr adroddiad a roddwyd iddo gan brif gyngor am resymau y manylir arnynt yn adran 26(2), neu os bydd prif gyngor wedi methu â chynnal adolygiad o'r fath yn unol â chyfarwyddyd a ddyroddwyd gan Weinidogion Cymru.

31. Rhaid i'r Comisiwn anfon at Weinidogion Cymru unrhyw argymhellion y mae'n eu gwneud mewn perthynas ag adolygiad o'r fath, a all gynnwys newidiadau i ffiniau cymuned a newidiadau canlyniadol i gynghorau cymuned neu ardaloedd etholiadol. Mae'r adran hefyd yn disgrifio'r amgylchiadau pan all y Comisiwn adennill costau oddi wrth y prif gyngor.

Adran 27 – Adolygu siroedd wedi eu cadw

32. Mae'r adran hon yn darparu y caiff y Comisiwn gynnal adolygiad o sir wedi ei chadw neu siroedd wedi eu cadw. Wrth wneud hynny, caiff y Comisiwn argymhell newidiadau i ardal y sir wedi ei chadw y mae o'r farn eu bod yn briodol. Mae'n ofynnol i'r Comisiwn, wrth ystyried a all newidiadau i ardal y sir wedi ei chadw fod yn briodol, roi sylw i'r dibenion dros gadw'r siroedd sydd wedi eu cadw.
33. Nid yw siroedd wedi eu cadw yn awdurdodau lleol ond yn ardaloedd, yn seiliedig i raddau helaeth ar ardaloedd awdurdodau sirol Cymru cyn 1996, a ddefnyddir at ddibenion gweinyddol penodol e.e. yr Arglwydd Raglawiaid. Gall newidiadau i ardaloedd llywodraeth leol arwain at yr angen i adolygu a newid ardaloedd siroedd wedi eu cadw er lles effeithlonrwydd gweinyddol.

Adran 28 – Adolygu ffiniau tua'r môr

34. Mae adran 28 yn galluogi'r Comisiwn i adolygu ffin llywodraeth leol sy'n gorwedd o dan y môr ac nad yw'n cyd-ffinio â ffin llywodraeth leol arall, a chyflwyno adroddiad i Weinidogion Cymru os yw'n teimlo y dylai'r ffin gael ei newid.

Adran 29 – Adolygu trefniadau etholiadol ar gyfer prif ardal

35. Mae'r adran hon yn gosod dyletswydd ar y Comisiwn i gynnal adolygiad etholiadol o bob prif ardal o leiaf bob deng mlynedd, er y gallai benderfynu, ar gais cyngor neu o'i wirfodd, gynnal un unrhyw bryd.
36. Fodd bynnag, ni ddylai'r Comisiwn wneud argymhellion na chyhoeddi adroddiad yn y 9 mis cyn etholiad arferol cyngor. Yn dilyn adolygiad, rhaid i'r Comisiwn anfon adroddiad at Weinidogion Cymru.
37. Mae'r adran hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i'r Comisiwn anfon ei amserlen arfaethedig ar gyfer cynnal yr adolygiadau etholiadol at Weinidogion Cymru.

Adran 30 – Ystyriaethau ar gyfer adolygiad o drefniadau etholiadol prif ardal

38. Rhaid i'r Comisiwn, wrth iddo ystyried a fydd yn gwneud argymhellion ynghylch newidiadau i'r trefniadau etholiadol ar gyfer prif ardal, wneud ymdrech i sicrhau bod nifer yr etholwyr a gynrychiolir gan bob cynghorydd mewn prif gyngor mor agos â phosibl at fod yr un nifer. Dylai argymhellion hefyd fod yn gyson â'r angen i sicrhau llywodraeth leol effeithiol a chyfleus, bod gan wardiau etholiadol ffiniau cydnabyddedig a bod y cwlwm cymunedol yn cael ei barchu.

**Adrannau 31 a 32 – Adolygu trefniadau etholiadol i gymuned gan brif gyngor;
Adolygu trefniadau etholiadol cymuned gan y Comisiwn**

39. Mae'r adrannau hyn yn darparu y caiff prif gyngor gynnal adolygiadau o drefniadau etholiadol cymunedau o'i wirfodd neu ar gais cyngor cymuned neu o leiaf 30 o etholwyr mewn cymuned. Dylid darllen hyn ar y cyd â'r ddyletswydd yn adran 22 sy'n ei gwneud yn ofynnol i brif gyngor adolygu ei ardal.
40. Caiff y Comisiwn (yn hytrach na'r prif gyngor) gynnal adolygiad o'r trefniadau etholiadol ar gyfer cymuned o dan amgylchiadau penodol, sef: os gofynnir iddo gynnal adolygiad gan y prif gyngor, cyngor cymuned neu 30 o etholwyr mewn cymuned; os bydd prif gyngor wedi methu â chyflawni cyfarwyddyd gan Weinidogion Cymru i gynnal adolygiad o'r fath. Pan fo'r Comisiwn wedi cynnal adolygiad am fod prif gyngor wedi methu â gwneud hynny, caiff adennill y gost oddi wrth y prif gyngor.

Adran 33 – Ystyriaethau ar gyfer adolygiad o drefniadau etholiadol cymuned

41. Mae'r adran hon yn darparu, pan fo prif gyngor neu'r Comisiwn yn ystyried gwneud newidiadau i drefniadau etholiadol cymuned, y dylid ystyried a ddylid rhannu cymuned yn wardiau cymuned a hefyd ddsbarthiad priodol etholwyr yn y wardiau hynny.

Pennod 4 – Y weithdrefn ar gyfer adolygiadau llywodraeth leol

42. Mae'r bennod hon yn manylu ar y weithdrefn o ran ymgynghori a chyhoeddi adroddiadau i'w mabwysiadu ar gyfer adolygiadau.

Adran 34 – Y weithdrefn ragadolygu

43. Cyn dechrau adolygiad, rhaid i'r Comisiwn neu'r prif gyngor sy'n cynnal yr adolygiad hysbysu'r ymgynghoreion statudol (a restrir yn yr adran) bod adolygiad ar fin digwydd.
44. Mae'r adran hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i'r Comisiwn hysbysu'r ymgynghoreion gorfodol am y weithdrefn a'r fethodoleg y mae'n mynd i'w dilyn wrth gynnal adolygiad etholiadol o brif ardal. Yn benodol, bydd hyn yn ymdrin â'i ddull o benderfynu ar nifer priodol yr aelodau ar gyfer cyngor yr ardal honno.

Adran 35 – Ymgynghori ac ymchwilio

45. Mae adran 35 yn darparu bod rhaid i'r Comisiwn neu'r prif gyngor sy'n cynnal yr adolygiad (y cyfeirir ato yn y Ddeddf fel "y corff adolygu") ymgynghori â'r ymgynghoreion gorfodol a chynnal yr ymchwiliadau hynny y mae o'r farn eu bod yn briodol.
46. Yn dilyn y broses ymgynghori, rhaid i'r corff adolygu lunio adroddiad drafft ac ymgynghori arno am rhwng 6 a 12 wythnos a rhaid i gopi fod ar gael i edrych arno yn swyddfeydd unrhyw brif gyngor ar gyfer yr ardal a adolygir.

Adran 36 – Adrodd ar yr adolygiad

47. Mae adran 36 yn darparu'r weithdrefn ar gyfer adrodd ar adolygiad gan gorff adolygu yn dilyn y cyfnod ymgynghori o dan adran 35. Unwaith y bydd y corff adolygu wedi ystyried y sylwadau sy'n dod i law yn ystod y cyfnod ymgynghori, yna rhaid iddo lunio adroddiad pellach. Mae'r adran hon yn gwneud darpariaeth fanwl ynghylch yr hyn y dylai'r adroddiad pellach ei gynnwys, gan ddibynnu ar y math o adolygiad a gynhelir.
48. Yna rhaid i'r corff adolygu gyflwyno'r adroddiad a'i argymhelliad i'r person neu'r corff sydd â'r pŵer i weithredu'r argymhellion (ac eithrio pan y corff adolygu ei hun yw'r awdurdod gweithredu). Rhaid iddo hefyd sicrhau y caiff yr adroddiad ei gyhoeddi'n electronig a'i fod ar gael i'r cyhoedd edrych arno am gyfnod o 6 wythnos o leiaf gan ddechrau ar y dyddiad cyhoeddi.
49. Rhaid i'r corff adolygu sicrhau hefyd y caiff copi o'r adroddiad pellach ei anfon at yr ymgynghoreion gorfodol, yr Arolwg Ordnans a Gweinidogion Cymru. Rhaid hysbysu unrhyw berson arall sydd wedi cyflwyno tystiolaeth neu wneud sylwadau mewn perthynas â'r adroddiad o dan adran 35 o'r Ddeddf sut i gael gafael ar gopi.

Adran 37 – Gweithredu gan Weinidogion Cymru

50. Mae'r adran hon yn darparu y caiff Gweinidogion Cymru, ar ôl iddynt gael adroddiad ar newidiadau i ffiniau oddi wrth y corff adolygu, wneud gorchymyn sy'n unol â'r argymhellion neu sy'n eu haddasu. Fel arall, gallai Gweinidogion Cymru benderfynu peidio â gweithredu yng ngoleuni'r adroddiad.
51. Rhaid bod o leiaf 6 wythnos rhwng y dyddiad y mae Gweinidogion Cymru yn cael adroddiad a'r dyddiad y gwneir unrhyw orchymyn.

Adran 38 – Gweithredu newid i ffin cymuned

52. Mae'r adran hon yn darparu y caiff y Comisiwn, pan fydd yn cael adroddiad ar adolygiad o ffin cymuned oddi wrth brif gyngor, wneud gorchymyn sy'n gweithredu'r argymhellion fel y maent, neu gydag addasiadau y cytunir arnynt â'r prif gyngor. Ni chaniateir gwneud unrhyw newidiadau canlyniadol i drefniadau etholiadol y brif ardal heb gydsyniad Gweinidogion Cymru. Fodd bynnag, os na all y Comisiwn a'r prif gyngor gytuno ar unrhyw addasiadau arfaethedig, neu os yw'r Comisiwn o'r farn na ddylai weithredu unrhyw un neu ragor o argymhellion y cyngor, caiff gynnal ei adolygiad ei hun.
53. Yn dilyn yr adolygiad hwnnw, rhaid i'r Comisiwn gyhoeddi ei argymhellion a'u cyflwyno i Weinidogion Cymru.

Adran 39 – Gweithredu newid i drefniadau etholiadol cymuned

54. Mae'r adran hon yn darparu y caiff prif gyngor wneud gorchymyn sy'n gweithredu newidiadau i drefniadau etholiadol cymuned. Caiff y newidiadau fod yn rhai yr oedd y prif gyngor wedi cyflwyno adroddiad arnynt o dan adran 26 neu'r rhai a argymhellwyd gan y Comisiwn o dan adran 32. Ni chaniateir gwneud unrhyw newidiadau canlyniadol i drefniadau etholiadol y brif ardal heb gydsyniad Gweinidogion Cymru. O dan amgylchiadau penodol, caiff y Comisiwn ofyn i Weinidogion Cymru weithredu ei argymhellion.

Adran 40 – Gorchmynion gweithredu: darpariaeth ganlyniadol

55. Mae adran 40 yn darparu y caniateir i orchymyn a wneir gan Weinidogion Cymru, y Comisiwn neu brif gyngor, yn dilyn adolygiad, wneud unrhyw ddarpariaethau canlyniadol eraill ar y newidiadau a gyflwynir sy'n angenrheidiol yn eu barn hwy neu ei farn ef. Gallai hyn gynnwys newid enw ardal, neilltuo cyngorwyr presennol i ardaloedd newydd neu ardaloedd sydd wedi eu newid a nifer a dosbarthiad y cyngorwyr mewn ardal newydd neu ardal sydd wedi ei newid.

Adran 41 – Darpariaeth ganlyniadol a throsiannol gyffredinol

56. Caiff Gweinidogion Cymru, o dan adran 41, wneud rheoliadau (o gymhwysiad cyffredinol) sy'n darparu ar gyfer materion cysylltiedig, canlyniadol etc. er mwyn rhoi effaith lawn i orchmynion adolygu: er enghraifft, trosglwyddo staff, eiddo a rhwymedigaethau.

Adran 42 – Trosglwyddo staff

57. Mae adran 42 yn darparu bod rhaid i unrhyw achosion o drosglwyddo staff beidio ag arwain at ddirywiad yn nhelerau ac amodau gwaith y staff sy'n cael eu trosglwyddo.

Adran 43 – Amrywio a dirymu gorchmynion

58. Mae adran 43 yn darparu gweithdrefn i Weinidogion Cymru, y Comisiwn neu brif gyngor amrywio neu ddirymu gorchymyn adolygu a chywiro camgymeriadau.

Adran 44 – Cytundebau trosiannol o ran eiddo a chyllid

59. Mae adran 44 yn galluogi cyrff cyhoeddus y mae adolygiad yn effeithio arnynt i ymrwymo mewn cytundeb â chyrff cyhoeddus eraill ynghylch unrhyw achos o drosglwyddo eiddo ac unrhyw drefniadau ariannol sy'n codi o ganlyniad i newid yr ardal. Mae'n ofynnol i'r partion i gytundeb o'r fath ymdrin ag unrhyw fethiant i gytuno drwy gymrodeddu.

Adran 45 – Newid ardal heddlu

60. Os ymddengys bod newid i ffiniau ardal heddlu yn ddymunol, fel rhan o adolygiad o ffiniau yn unol ag adran 23 o'r Ddeddf, caiff y Comisiwn argymhell bod yr Ysgrifennydd Gwladol yn gwneud y newid hwnnw drwy orchymyn. Byddai'r amgylchiad hwn yn codi pe bai newid i ffin sir yn golygu bod rhan o sir yn rhannol y tu mewn neu'r tu allan i ardal heddlu.

61. Gall gorchymyn yr Ysgrifennydd Gwladol newid yr ardal heddlu fel bod ardal newydd o fewn ardal Comisiynydd Heddlu a Throsedd penodol. Byddai hefyd yn golygu bod modd cynnal etholiad newydd am Gomisiynydd pe bai'r Ysgrifennydd Gwladol yn penderfynu felly.

Adran 46 – Rhychwant ffiniau tua'r môr

62. Mae'r adran hon yn darparu bod cymunedau sy'n ffinio â'r môr yn ymestyn i farc distyll glannau'r môr a bod unrhyw groniant o'r môr yn ffurfio rhan o'r gymuned a'r sir sy'n ffinio â glannau'r môr.

Adran 47 – Newid ffin yn dilyn newid cwrs dŵr

63. Mae'r adran hon yn darparu y caiff Gweinidogion Cymru wneud gorchymyn i newid ffin ardal llywodraeth leol o ganlyniad i newid cwrs dŵr, ar ôl ymgynghori â'r Comisiwn.

Adran 48 – Cyfarwyddiadau a chanllawiau ynghylch Rhan 3

64. Mae'r adran hon yn galluogi Gweinidogion Cymru i roi cyfarwyddiadau i'r Comisiwn a phrif gynghorau mewn perthynas ag adolygiadau o ardal llywodraeth leol a threfniadau etholiadol.
65. Mae'r adran hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i'r Comisiwn a phrif gynghorau, wrth gynnal adolygiadau neu weithredu argymhellion, roi sylw i unrhyw ganllawiau perthnasol y mae Gweinidogion Cymru wedi eu dyroddi.

Adran 49 – Ymchwiliadau lleol

66. Mae'r adran hon yn galluogi'r Comisiwn neu brif gyngor i drefnu ymchwiliad lleol yn gysylltiedig ag unrhyw adolygiad a gynhelir ganddo. Mae hefyd yn galluogi Gweinidogion Cymru neu brif gyngor i drefnu i ymchwiliad lleol gael ei gynnal pan ystyrir gwneud gorchymyn sy'n dirymu gorchymyn blaenorol. Caiff y person a benodir i gynnal yr ymchwiliad ei gwneud yn ofynnol i bersonau fod yn bresennol neu roi tystiolaeth ar lw.

Rhan 4 – Adolygiadau o aelodaeth cyrff cyhoeddus

Adran 50 – Adolygiadau o gyrff cyhoeddus cymwys

67. Caiff Gweinidogion Cymru, ar ôl ymgynghori, gyfarwyddo'r Comisiwn i adolygu aelodaeth cyrff cyhoeddus penodol. Gallai hyn gwmpasu nifer aelodau'r corff a'r priodoleddau a'r cymwysterau y dylent feddu arnynt. Ni fyddai'r pŵer yn cwmpasu awdurdodau lleol ac mae wedi ei gyfyngu fel arall i gyrff: (a) y mae rhaid i'w haelodaeth gynnwys aelod neu benodai awdurdod lleol; a (b) sy'n arfer swyddogaethau a roddwyd gan Ddeddf Cynulliad.
68. Yn dilyn adolygiad, rhaid i'r Comisiwn gyflwyno adroddiad i Weinidogion Cymru gan nodi unrhyw gynigion ar gyfer newid.

Rhan 5 – Newidiadau eraill i lywodraeth leol

Adran 51 – Aelod llywyddol prif gyngor

69. Mae'r adran hon yn diwygio Deddf Llywodraeth Leol 1972 er mwyn caniatáu i brif gynghorau benodi "aelod llywyddol". Byddai aelod llywyddol yn gallu cyflawni unrhyw un neu ragor o swyddogaethau cadeirydd cyngor a benderfynir gan y cyngor. Yn benodol, bydd y ddarpariaeth hon yn galluogi cynghorau sy'n dymuno gwahanu'r swyddogaethau defodol a dinesig sy'n gysylltiedig â chadeirydd neu faer y cyngor oddi wrth swyddogaethau llywyddu cyfarfodydd y cyngor.
70. Ni chaiff aelod o weithrediaeth y cyngor fod yr aelod llywyddol. Mater i'r prif gyngor ei benderfynu yw tymor y penodiad, yn ddarostyngedig i'r cyfyngiad na all ymestyn ar ôl etholiad nesaf y cyngor.
71. Caiff cyngor hefyd benodi dirprwy aelod llywyddol na chaniateir iddo fod yn aelod o'r weithrediaeth ychwaith.

Adrannau 52 i 54 – Biliau Preifat

72. Mae'r adrannau hyn yn galluogi prif gyngor i hyrwyddo Bil Preifat naill ai yn Senedd y Deyrnas Unedig neu yng Nghynulliad Cenedlaethol Cymru, ac yn galluogi cyngor cymuned a phrif gyngor i wrthwynebu Bil Preifat yn Senedd y Deyrnas Unedig neu yng Nghynulliad Cenedlaethol Cymru. Mae'n atal prif gyngor rhag hyrwyddo Bil lleol sy'n ymwneud â ffurfio neu newid ardal llywodraeth leol neu strwythur gwleidyddol awdurdod lleol. Mae'n atal awdurdod lleol rhag gwneud taliadau i un o'i aelodau am weithredu fel cwnsler neu asiant fel rhan o'r broses honno.

Adrannau 55 i 57 – Gwefannau cynghorau cymuned; Gofyniad i roi hysbysiadau cyhoeddus yn electronig; Cyfarfodydd a thrafodion cymunedau

73. Mae adran 55 yn ei gwneud yn ofynnol i gyngor cymuned gyhoeddi gwybodaeth benodol yn electronig (e.e. ar wefan), gan gynnwys manylion aelodaeth a busnes y cyngor a gwneud darpariaeth i aelodau'r cyhoedd gysylltu â'r cyngor neu ei glerc yn electronig. Mae'r gofyniad i sicrhau bod gwybodaeth ar gael yn ddarostyngedig i reolau mynediad i wybodaeth arferol.
74. Rhaid i gyngor cymuned roi sylw i unrhyw ganllawiau a ddyroddir gan Weinidogion Cymru mewn perthynas â'r mater hwn.
75. Mae adran 56 yn ei gwneud yn ofynnol i gynghorau cymuned gyhoeddi hysbysiadau cyhoeddus yn electronig hefyd (e.e. ar eu gwefannau).
76. Mae adran 57 yn ei gwneud yn ofynnol i gyngor cymuned gyhoeddi agendâu ac adroddiadau cyhoeddus ar gyfer cyfarfodydd sydd i ddod yn electronig (e.e. ar ei wefan).

Adran 58 – Cofrestrau buddiannau aelodau

77. Mae'r adran hon yn darparu bod rhaid i gofrestrau buddiannau, y mae'n ofynnol i gynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, cynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau'r parciau cenedlaethol eu cynnal o dan Ddeddf Llywodraeth Leol 2000, gael eu cyhoeddi a bod ar gael yn electronig (e.e. ar wefan y cyngor neu'r awdurdod).

Adran 59 – Mynychu cyfarfodydd prif gynghorau o bell

78. Mae adran 4 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 yn darparu bod y cyfeiriad mewn unrhyw ddeddfiad at gyfarfod o awdurdod lleol yn cynnwys aelodau sy'n mynychu o bell (h.y. nid ydynt yn bresennol yn y fangre lle y cynhelir y cyfarfod ei hun ond maent yn cysylltu â'r cyfarfod yn electronig), a rhaid i reolau sefydlog awdurdod lleol sicrhau nad yw nifer yr aelodau sy'n mynychu o bell yn hafal i nifer yr aelodau sy'n mynychu'r cyfarfod yn y fangre neu'n fwy na'r nifer hwnnw fel bod cworwm yn y cyfarfod. Mae adran 59 yn diwygio adran 4 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 fel y bydd rhaid i o leiaf 30% (yn hytrach na'r gofyniad gwreiddiol yn y Mesur i gael o leiaf 51%) o gyfanswm nifer yr aelodau sy'n mynychu cyfarfod o'r cyngor o bell fod yn bresennol ym mhrif fangre'r cyfarfod er mwyn bod cworwm yn y cyfarfod hwnnw, oni fydd y prif gynghorau yn gwneud darpariaeth wahanol yn eu rheolau sefydlog.

Adran 60 – Pwyllgorau gwasanaethau democrataidd

79. Mae'r adran hon yn diwygio Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 er mwyn ehangu cwmpas pwyllgor gwasanaethau democrataidd fel y gall, ar gais yr awdurdod, adolygu unrhyw fater sy'n gysylltiedig â'r cymorth a'r cyngor sydd ar gael i'r aelodau etholedig a'u telerau ac amodau.

Adran 61 – Pwyllgorau archwilio

80. Mae adran 61 yn diwygio Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 er mwyn darparu bod pwyllgor archwilio awdurdod lleol yn un y mae rheolau cydbwysedd gwleidyddol (a nodir yn adran 15 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989) yn gymwys iddo.

Adran 62 – Swyddogaethau sy'n ymwneud â thaliadau i aelodau

81. Mae adran 62 yn galluogi'r Panel Annibynnol ar Gydnabyddiaeth Ariannol ("y Panel") wrth iddo ystyried hawlogaeth i gael taliad penodol, i osod terfyn ar nifer y cyngorwyr y caniateir iddynt ei gael. Mae hyn yn cynyddu pŵer presennol y Panel i bennu terfyn ar gyfran y cyngorwyr y caniateir iddynt gael taliad penodol.

Adran 63 – Swyddogaethau sy'n ymwneud a chyflogau penaethiaid gwasanaethau cyflogedig

82. Mae adran 63 yn diwygio Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 drwy fewnosod adran 143A newydd. Mae'n darparu pwerau i'r Panel Annibynnol ar Gydnabyddiaeth Ariannol mewn perthynas â chyflogau penaethiaid gwasanaethau cyflogedig yn y prif gynghorau a'r awdurdodau tân ac achub (a ddiffinnir yn yr adran fel "awdurdodau perthnasol cymwys"). Bydd y Panel yn gallu gwneud argymhellion i awdurdod ynghylch polisïau'r awdurdod hwnnw mewn perthynas â'r cyflog a delir i bennaeth ei wasanaeth cyflogedig ynghyd ag unrhyw newid arfaethedig i'r cyflog hwnnw. Mewn amgylchiadau pan fo awdurdod yn cynnig gwneud newid i gyflog pennaeth ei wasanaeth cyflogedig nad yw'n gymesur â newid i gyflogau ei staff eraill, bydd rhaid i'r awdurdod hwnnw ymgynghori â'r Panel am y cynnig cyn gwneud y newid. Caniateir i unrhyw argymhellion perthnasol a wneir gan y Panel gael eu cyhoeddi ganddo a dylai awdurdod eu hystyried wrth wneud penderfyniadau mewn cysylltiad â chyflog pennaeth ei wasanaeth cyflogedig. Caiff Gweinidogion Cymru lunio canllawiau ynglŷn ag arfer ei swyddogaethau o dan yr adran hon a rhaid i'r Panel roi sylw iddynt wrth arfer y swyddogaethau hynny.

Adran 64 – Awdurdodau perthnasol

83. Mae adran 64 yn darparu y caiff Gweinidogion Cymru ychwanegu at y cyrff cyhoeddus y dylai'r Panel ystyried eu tâl. Rhaid i unrhyw gorff ychwanegol o'r fath fod yn un y mae gan Weinidogion Cymru gyfrifoldeb drosto ac sy'n cynnwys aelodau awdurdodau lleol yn ei aelodaeth. Mae'r pŵer hwn i'w gyflawni drwy orchymyn Gweinidogion Cymru.

Adran 65 – Adroddiadau blynyddol dilynol

84. Mae adran 65 yn newid y dyddiad erbyn pryd y mae rhaid i'r Panel lunio ei adroddiad blynyddol o 31 Rhagfyr i 28 Chwefror. Mae hyn yn cael effaith o leihau'r amser rhwng cyhoeddi adroddiad a'i weithredu y mis Ebrill canlynol. Bydd y darpariaethau hefyd yn galluogi'r Panel i benderfynu pryd y bydd ei adroddiadau yn dod i rym ac i ôl-ddyddio ei benderfyniadau hyd at dri mis.

Adran 66 – Ymgynghori ar adroddiadau drafft

85. Mae adran 66 yn darparu y byddai cyfnodau ymgynghori ar adroddiadau atodol drafft, sy'n 8 wythnos ar hyn o bryd, yn cael eu hamrywio i fod rhwng 4 ac 8 wythnos.

Adran 67 – Gofynion cyhoeddusrwydd mewn adroddiadau

86. Mae adran 67 yn darparu y caiff y Panel ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol gyhoeddi manylion am unrhyw incwm y mae eu haelodau yn ei gael oddi wrth gyrff cyhoeddus penodedig.

Adran 68 – Cyd-bwyllgorau safonau

87. Mae adran 68 yn diwygio adran 53 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 (“Deddf 2000”) fel y caiff un neu ragor o awdurdodau perthnasol (h.y. sir neu gyngor bwrdeistref sirol, awdurdod parc cenedlaethol neu awdurdod tân ac achub yng Nghymru) sefydlu cydbwyllgor safonau. Rhaid i awdurdod sy'n ystyried sefydlu cyd-bwyllgor safonau roi sylw i unrhyw ganllawiau a ddyroddir gan Weinidogion Cymru.

88. Mae adran 68 hefyd yn diwygio adran 54 o Ddeddf 2000 i ddarparu bod rhaid i bwyllgor safonau, wrth arfer unrhyw un neu ragor o'i swyddogaethau, roi sylw i unrhyw ganllawiau perthnasol a ddyroddir gan Weinidogion Cymru.

Adran 69 – Atgyfeirio achosion yn ymwneud ag ymddygiad

89. Mae adran 73 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 yn galluogi Gweinidogion Cymru i wneud rheoliadau ynglŷn ag ymchwilio i faterion sy'n ymwneud ag ymddygiad aelodau o awdurdodau lleol ac ystyriaeth pwyllgor safonau'r awdurdod lleol o'r materion hynny. Mae adran 69 yn diwygio adran 73 o Deddf 2000 er mwyn galluogi Gweinidogion Cymru i wneud rheoliadau a fydd yn caniatáu i swyddog monitro neu bwyllgor safonau un awdurdod gyfeirio mater i bwyllgor safonau awdurdod arall.

Rhan 6 – Darpariaeth amrywiol a chyffredinol

90. Mae'r Rhan hon yn ymdrin â'r darpariaethau cyffredinol am y Ddeddf. Yn benodol, maent yn:

- Galluogi Gweinidogion Cymru i wneud newidiadau i ddeddfwriaeth arall os oes angen i roi effaith i ddarpariaethau'r Ddeddf hon;
- Esbonio'r weithdrefn ar gyfer gwneud darnau o is-ddeddfwriaeth o dan y Ddeddf hon;
- Darparu ar gyfer y diffiniad o derminoleg a ddefnyddir yn y Ddeddf gyfan a chyflwyno'r mynegai o ymadroddion wedi eu diffinio yn Atodlen 3;
- Cyflwyno Atodlenni 1 a 2 sy'n cynnwys diwygiadau i ddeddfwriaeth arall a diddymiaid deddfwriaeth arall sy'n ofynnol i wneud i ddarpariaethau penodol gael effaith;

- Ymdrin ag unrhyw adolygiad gan y Comisiwn neu brif gyngor sy'n mynd rhagddo ar yr adeg pryd y daw'r Ddeddf i rym sydd i'w gwblhau o dan y ddeddfwriaeth flaenorol ac yn darparu arbediad i'r rheoliadau sydd mewn grym ar hyn o bryd o dan Deddf Llywodraeth Leol 1972 mewn perthynas ag adolygiadau barhau mewn grym hyd nes y gwneir rheoliadau newydd o dan y Ddeddf;
- Cynnwys darpariaeth ynghylch cychwyn adrannau o'r Ddeddf;
- Darparu teitl byr y Ddeddf at ddibenion enwi.

Atodlen 1

91. Mae Atodlen 1 yn cynnwys diwygiadau canlyniadol sy'n deillio o brif ddarpariaethau'r Ddeddf a mân ddiwygiadau perthnasol eraill. Yn benodol, mae Atodlen 1 yn cynnwys diwygiad i Ddeddf Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) 2005 sy'n ychwanegu'r Comisiwn at yr awdurdodau rhestredig y mae gan yr ombwdsmon y cyfrifoldeb i ymchwilio i gwynion amdanynt.

Atodlen 2

92. Mae Atodlen 2 yn cynnwys y diddymiadau i ddeddfiadau eraill sy'n ofynnol er mwyn rhoi effaith lawn i ddarpariaethau'r Ddeddf. Mae hyn yn cynnwys diddymu'r cyfyngiad sy'n rhwystro aelodau cyfetholedig o bwyllgor neu is-bwyllgor rhag mynychu o bell. Mae hefyd yn diddymu'r darpariaethau yn Neddf Llywodraeth Leol 1972 sy'n ymwneud â phrif gyngor a chyngor cymuned yn pennu cyflog ei gadeirydd a'i is-gadeirydd. Mae'r darpariaethau hyn yn rhagddyddio Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 sy'n rhoi swyddogaethau i'r Panel Annibynnol ar Gydabyddiaeth Ariannol, gan gynnwys pennu'r swm y mae rhaid i awdurdod ei dalu i'w aelodau.

COFNOD Y TRAFODION YNG NGHYNULLIAD CENEDLAETHOL CYMRU

Mae'r tabl a ganlyn yn nodi'r dyddiadau ar gyfer pob cyfnod o hynt y Ddeddf drwy Gynulliad Cenedlaethol Cymru. Gellir cael Cofnod y Trafodion a gwybodaeth bellach ar hynt y Ddeddf hon ar wefan Cynulliad Cenedlaethol Cymru yn: <http://www.senedd.cynulliadcymru.org/mgIssueHistoryHome.aspx?IID=5052&AIIID=8648>

Cyfnod	Dyddiad
Cyflwynwyd	26 Tachwedd 2012
Cyfnod 1 - Dadl	16 Ebrill 2013
Cyfnod 2 Pwyllgor Craffu - ystyried y gwelliannau	9 Mai 2013
Cyfnod 3 Cyfarfod Lawn - ystyried y gwelliannau	18 Mehefin 2013
Cyfnod 4 Cymeradwyaeth gan y Cynulliad	18 Mehefin 2013
Y Cydsyniad Brenhinol	30 Gorffennaf 2013

Cyhoeddwyd gan TSO (Y Llyfrfa) ac ar gael o:

Ar-lein

www.tsoshop.co.uk

Post, Ffôn, Ffacs ac E-bost

TSO

Blwch Post 29, Norwich, NR3 1GN

Archebion ffôn/Ymholiadau cyffredinol 0870 600 5522

Archebu trwy Linell Seneddol ar Lo-Call 0845 7 023474

Archebion ffacs: 0870 600 5533

E-bost: customer.services@tso.co.uk

Ffôn Testun: 0870 240 3701

Y Llyfrfa

12 Bridge Street, Parliament Square,

Llundain SW1A 2JX

Archebion ffôn/Ymholiadau cyffredinol: 020 7219 3890

Archebion ffacs: 020 7219 3866

E-bost: bookshop@parliament.uk

Rhyngwrwyd: <http://www.bookshop.parliament.uk>

TSO@Blackwell ac Asiantau Achrededig eraill

Published by TSO (The Stationery Office) and available from:

Online

www.tsoshop.co.uk

Mail, Telephone, Fax & E-mail

TSO

PO Box 29, Norwich NR3 1GN

General enquiries: 0870 600 5522

Order through the Parliamentary Hotline Lo-call 0845 7 023474

Fax orders: 0870 600 5533

Email: customer.services@tso.co.uk

Textphone: 0870 240 3701

The Houses of Parliament Shop

12 Bridge Street, Parliament Square

London SW1A 2JX

Telephone orders: 020 7219 3890

General enquiries: 020 7219 3890

Fax orders: 020 7219 3866

Email: bookshop@parliament.uk

Internet: <http://www.bookshop.parliament.uk>

TSO@Blackwell and other Accredited Agents

ISBN 978-0-348-10507-0

9 780348 105070